

Тепер ці двоє приходять частіше, і щоразу їхнє нетерпіння зростає, вони хочуть дедалі більшого від мене і від світу. Їхня кров кипить, заради своєї мети вони ні перед чим не спиняться, і я, після всього пережитого, у їхній присутності почуваюся, мов поранена та переслідувана тварина. Проте зараз мене ніхто не переслідує. Вже ні. Зараз про мене піклуються, мене тихо розпитують, мене охороняють. Вони думають, що я не здогадуюся про всеосяжність їхніх бажань. Але тепер від мене ніщо не ховається, хіба що сон. Сон утікає від мене. Може, я надто стара, щоб спати. Чи сон більше не принесе мені користі. Може, мені більше вже не треба бачити сни, не треба відпочивати.

Може, мої очі знають, що скоро закриються назавжди. Якщо треба, я не буду спати. Я спу-снусь до них, як тільки розвидниться, як тільки промені сонця проникнуть до кімнати. У мене є причина спостерігати й чекати. Перш ніж на-стане вічний спокій, доведеться довго не спати. І мені достатньо знати, що кінець коли-небудь настане.

Вони думають, я не бачу, як у світі щось поступово розростається, думають, я не знаю, для чого мені ставлять запитання, і не помі-чаю, як тінь болісного роздратування пробігає їхніми обличчями і проривається в їхні голо-си, коли я кажу щось незрозуміле чи безглузде, щось не потрібне їм, чи коли їм здається, що я не пам'ятаю того, що, на їхню думку, маю пам'ятати. Засліплені фанатичним прагненням і одурманені залишками жаху, пережитого всі-ма нами тоді, вони не помічають, що я пам'я-таю все. Що пам'ять наповнює моє тіло, як кров і кісті.

Я вдячна за те, що вони мене годують, купу-ють одяг і захищають. За це я зроблю для них, що зможу, але не більше. Так само, як не змо-

жу наповнити повітрям легені інших, змусити серця інших битися, кістки — не ламатися, а тіло — не в'янути, я не можу сказати і більше того, що спроможна. Я знаю, як їм це заважає, і їхнє палке бажання почути нові безглузді історії або просту, ясну розповідь про те, що всім нам довелося пережити, могло б викликати в мене усмішку, коли б я ще пам'ятала, як усміхаються. Мені більше не треба всміхатися. І сльози мені більше не потрібні. Був час, коли я думала, що сліз уже зовсім не лишилося, що я їх усі виплакала, але, на щастя, такі дурні думки не затримуються в моїй голові, їх місце швидко займає правда. Якщо тобі дійсно потрібні сльози, вони знайдуться, адже їх народжує тіло. Мені сльози більше не потрібні, і від цього має стати легше, але я не хочу, щоб мені ставало легше, я просто хочу залишитись на самоті, щоб спокутувати свій гріх, ніколи більше не сказавши й слова неправди.

Один із тих, хто приходить, залишався з нами до самого кінця. Тоді він був лагідний, готовий обійняти і втішити мене, так само, як зараз готовий дивитися нетерпляче та похмуро,

коли чує не те, що хотів би. Але я й досі бачу відблиск тієї лагідності. Іноді очі його починають сяяти, та потім він зітхає і повертається до своєї роботи, виводить одну за одною літери, вони складаються в слова, які, він знає, прочитати я не зможу. Слова про те, що сталося на тому пагорбі, про те, що відбувалося до і після. Я просила його прочитати мені ці слова, але він ніколи цього не зробить. Я знаю, що він пише про те, чого ні він, ні я не бачили. Я знаю, він надає форму пережитому мною і баченому ним і, напевно, зробить так, аби тому всьому повірили, дослухалися до тих слів.

Я пам'ятаю занадто багато, я — наче повітря тихого дня, тримаю в собі геть усе, не відпускаючи жодної дрібниці. Як світ, буває, затамовує дихання, так і я затамувала свої спогади.

І коли я розповідаю йому про кроликів, я не кажу про щось, про що я забула і згадала тільки тому, що він мене постійно питає. Я, хоч і минуло багато років, бачу все, що сталося, так ясно, як свої руки й ноги. Того дня, про який він мене розпитує, того дня, про